

UNIA

Zofia Wysokińska
Janina Witkowska

EUROPEJSKA

W GOSPODARCE

ŚWIATOWEJ

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu
ŁÓDZKIEGO

UNIA

EUROPEJSKA

W GOSPODARCE

ŚWIATOWEJ

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

UNIA

Zofia Wysokińska
Janina Witkowska

EUROPEJSKA

W GOSPODARCE

ŚWIATOWEJ

Zofia Wysokińska, Janina Witkowska – Uniwersytet Łódzki
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Ekonomii
Katedra Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej
90-214 Łódź, ul. Rewolucji 1905 r. nr 41/43

RECENZENT

Leszek Jasiński

REDAKTOR INICJUJĄCY

Beata Koźniewska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Tomasz Ścianowski

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

KOREKTA TECHNICZNA

Wojciech Grzegorzcyk

PROJEKT OKŁADKI

Polkadot Studio Graficzne Aleksandra Woźniak, Hanna Niemierowicz

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/kharlamova_lv

Publikacja dofinansowana przez Dziekana Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego

© Copyright by Zofia Wysokińska, Janina Witkowska, Łódź 2021

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2021

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.10113.20.0.K

Ark. wyd. 21,5; ark. druk. 20,625

ISBN 978-83-8220-445-2

e-ISBN 978-83-8220-446-9

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. 42 665 58 63

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział I	
Globalizacja a procesy integracyjne w gospodarce światowej	17
Wprowadzenie	17
1. Procesy globalizacji – uwarunkowania, konsekwencje ekonomiczno-społeczne	18
2. Podmiotowy model gospodarki światowej	22
3. Procesy integracyjne w gospodarce światowej – uwarunkowania, etapy, dynamika procesów integracyjnych w różnych regionach gospodarki światowej	31
3.1. Teoretyczne aspekty międzynarodowej integracji gospodarczej	31
3.2. Stan procesów integracyjnych we współczesnej gospodarce światowej	34
Podsumowanie	44
Rozdział II	
Transnarodowe regulacje w gospodarce światowej i europejskiej	47
Wprowadzenie	47
1. Zrównoważony rozwój, ochrona środowiska i gospodarka cyrkularna	47
1.1. Regulacje i działania transnarodowych organizacji globalnych na rzecz ochrony środowiska	47
1.2. Zależności między handlem, ochroną środowiska, zmianami klimatu a zrównoważonym rozwojem – UNCTAD	56
1.3. Cele i zasady nowej polityki środowiskowej Unii Europejskiej	58
1.4. Konkluzje z wyników dotychczasowej polityki i przyszłe kierunki aktywności – dotychczasowy model stałego wzrostu gospodarczego w Europie a gospodarka cyrkularna	69
1.5. Wdrażanie zasad gospodarki cyrkularnej w Unii Europejskiej	72
1.6. Nowa Strategia Unii Europejskiej: <i>Europejski Zielony Ład</i>	74
1.7. Kluczowe Konferencje dla przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatycznych	79
Podsumowanie	81
2. Inkluzywna polityka społeczna i polityka wobec migracji	83
2.1. Społeczne cele Agendy 2030 dla Zrównoważonego Rozwoju ONZ i ich wdrażanie na poziomie Unii Europejskiej	84
2.2. Porozumienie ONZ w sprawie migracji	87
2.3. Inicjatywa Sekretarza Generalnego ONZ „ <i>Global Compact</i> ”	90
2.4. Społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw	91
2.5. Idea godnej pracy w gospodarce światowej	94
2.6. Rekomendacje dla korporacji transnarodowych na szczeblu międzyrządowym	96
Podsumowanie	98

Rozdział III

Innowacyjność i technologie – aspekty globalne i europejskie 99

1. Światowa i europejska polityka technologiczna w odniesieniu do technologii i usług cyfrowych	99
1.1. Wprowadzenie – wpływ technologii cyfrowych na rozwój	99
1.2. Zróżnicowane tempo rozwoju gospodarki cyfrowej w regionach świata	101
1.3. Wpływ gospodarki cyfrowej na handel, zatrudnienie i kształtowanie nowych umiejętności	102
1.4. Wyzwania polityczne związane z szybkimi zmianami technologicznymi w kierunku gospodarki cyfrowej	104
1.5. Potrzeba międzynarodowej współpracy na rzecz rozwoju gospodarki cyfrowej	106
1.6. Rosnąca rola handlu elektronicznego – E-COMMERCE	107
1.7. Możliwości i wyzwania związane z e-commerce i gospodarką cyfrową	108
1.8. Rosnąca siła GAFAA w gospodarce światowej	111
1.9. Idea i koncepcja Jednolitego Rynku Cyfrowego Unii Europejskiej	112
1.10. Koncepcja Digitalizacji Europejskiego Przemysłu	117
Podsumowanie – możliwości zastosowania wiodących technologii cyfrowych	121
2. Polityka Unii Europejskiej na rzecz wspierania innowacji i badań naukowych	123
2.1. Wprowadzenie	123
2.2. Cele, zadania i instrumenty polityki wspierania innowacji w Unii Europejskiej	123
2.3. Polityka wspierania innowacji w kontekście zachodzących zmian demograficznych w gospodarce światowej	127
2.4. Unijna wizja Cyfrowej Europy	128
Podsumowanie i wnioski na przyszłość	132
3. Pozycja Unii Europejskiej w produkcji i światowym handlu technologiami	133
3.1. Wprowadzenie	133
3.2. Pozycja towarów zaawansowanych technologicznie – poziom globalny i europejski	135
3.3. Produkcja i handel produktami zaawansowanymi technologicznie w Unii Europejskiej	138
3.4. Unijny import produktów zaawansowanych technologicznie	139
3.5. Unijny eksport produktów zaawansowanych technologicznie	142
3.6. Bilans handlowy UE-27 w handlu produktami zaawansowanymi technologicznie	143
Podsumowanie	144

Rozdział IV

Pozycja UE w globalnej wymianie handlowej produktami i usługami – wspólna polityka handlowa UE, umowy handlowe 145

1. Pozycja Unii Europejskiej w globalnej wymianie handlowej. Tendencje w unijnym zewnętrznym i wewnętrznym handlu produktami i usługami	145
1.1. Wprowadzenie	145
1.2. Pozycja UE w globalnym handlu towarami i usługami	146
1.3. Tendencje w unijnym handlu produktami	149
1.4. Tendencje w unijnym handlu usługami	157
Podsumowanie	163
2. Polityka Unii Europejskiej na rzecz wzmocnienia pozycji w handlu międzynarodowym – Wspólna Polityka Handlowa, umowy handlowe	164
2.1. Wprowadzenie	164
2.2. Uwarunkowania globalne Wspólnej Polityki Handlowej Unii Europejskiej – w świetle nowych regulacji i porozumień zawartych w ramach WTO po roku 2010	165
2.3. Cele, zasady i instrumenty Wspólnej Polityki Handlowej Unii Europejskiej	168
2.4. Bariery w handlu zewnętrznym i wewnętrznym Unii Europejskiej	173
2.4.1. Bariery na rynku wewnętrznym Unii Europejskiej	175
2.4.2. Bariery na rynkach krajów trzecich i ich stopniowa eliminacja	177

2.5. Umowy handlowe i gospodarcze Unii Europejskiej z krajami trzecimi	179
2.6. Umowy preferencyjne UE z krajami trzecimi przyjęte (zakończone negocjacje) lub ratyfikowane (stan na poł. roku 2020)	184
Podsumowanie	189

Rozdział V

Pozycja Unii Europejskiej w globalnych przepływach czynników produkcji **193**

Wprowadzenie	193
1. Przepływy czynnika pracy / osób w skali globalnej	194
2. Charakterystyka przepływów osób / czynnika pracy w stosunkach między Unią Europejską a krajami trzecimi	197
3. Polityka imigracyjna Unii Europejskiej	199
4. Przepływy kapitału w gospodarce światowej	203
4.1. Inwestycje portfelowe	204
4.2. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne	207
5. Charakterystyka pozycji Unii Europejskiej w globalnych przepływach kapitałowych	217
5.1. Pozycja Unii Europejskiej w globalnych przepływach inwestycji portfelowych	218
5.2. Pozycja Unii Europejskiej w globalnych przepływach bezpośrednich inwestycji zagranicznych	219
6. Regulacje w odniesieniu do inwestycji zagranicznych na poziomie globalnym	224
6.1. Porozumienie o handlowych aspektach polityki inwestycyjnej w ramach WTO	224
6.2. Regulacje na szczeblu globalnym w odniesieniu do rozstrzygania sporów między inwestorami zagranicznymi a państwami	230
7. Swoboda przepływu kapitału w Unii Europejskiej jako czynnik determinujący wewnętrzne przepływy kapitałowe	235
8. Działania na rzecz wzmocnienia pozycji Unii Europejskiej w globalnych przepływach kapitałowych	237
8.1. Wspólna polityka inwestycyjna	237
8.2. Umowy o inwestycjach między UE a krajami trzecimi	240
8.3. Rozstrzyganie sporów między inwestorami a krajami przyjmującymi inwestorów (ISDS)	244
8.4. Regulacje dotyczące wspólnych ram do spraw monitoringu bezpośrednich inwestycji zagranicznych napływających do UE	246
Podsumowanie	249

Rozdział VI

Polska w gospodarce światowej i europejskiej – główne wyzwania i perspektywy **253**

Wprowadzenie	253
1. Oczekiwane efekty w Polsce wobec członkostwa w Unii Europejskiej	253
2. Główne efekty ekonomiczne osiągnięte przez Polskę w procesie liberalizacji handlu z Unią Europejską oraz liberalizacji w ramach Światowej Organizacji Handlu po 20 latach integracji (2000–2020)	257
3. Wyniki ekspansji eksportowej Polski jako jednego z podstawowych zadań Programu Rządowego – Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) przyjętej w Polsce do roku 2020 (z perspektywą do roku 2030)	259
4. Pozycja Polski w międzynarodowym handlu usługami	265
5. Migracje i przepływy czynnika pracy między Polską a krajami członkowskimi Unii Europejskiej i krajami trzecimi	270
5.1. Ewolucja uwarunkowań prawnych	270
5.2. Przepływy osób / czynnika pracy w stosunkach z krajami członkowskimi Unii Europejskiej	271

8 Spis treści

6. Przepływy kapitałowe między Polską a krajami członkowskimi UE	275
6.1. Ewolucja uwarunkowań prawnych	275
6.2. Inwestycje portfelowe i bezpośrednie inwestycje zagraniczne w gospodarce polskiej	276
Podsumowanie	283
Zakończenie	285
Aneks	295
Bibliografia	301
Spis rysunków	325
Spis tabel	329

Wstęp

Postępująca od wczesnych lat dziewięćdziesiątych XX wieku integracja handlowa i liberalizacja handlu i przepływów kapitałowych przyczyniła się do wzrostu gospodarczego w wielu krajach rozwiniętych i rozwijających się. Handel międzynarodowy odegrał kluczową rolę w stymulowaniu globalnego wzrostu, przyczyniając się do bezprecedensowego postępu w zakresie wydajności i standardów życia, aby podnieść miliony ludzi z ubóstwa i obniżyć ceny. Jednak tempo rozwoju handlu, produktywności i wzrostu dochodów ulegało stopniowemu spowolnieniu od początku nowego wieku. Ta tendencja częściowo przyczyniła się tym samym do spowolnienia wzrostu gospodarczego, zwłaszcza po globalnym kryzysie finansowym w 2008 roku. Wówczas dynamika produktywności gwałtownie obniżyła się, co przyczyniło się do stagnacji dochodów w wielu rozwiniętych gospodarkach, a w konsekwencji do politycznego sprzeciwu wobec globalizacji. Spowolnienie handlu światowego było kolejnym długoterminowym skutkiem wywołanym spowolnieniem produktywności. Osłabieniu uległa konkurencyjność gospodarek wielu krajów wysoko rozwiniętych. W coraz większym stopniu szala w tej dziedzinie przechylała się na korzyść państw strefy azjatyckiej¹. W konsekwencji handel od 2012 r. ledwo nadążał za globalnym PKB. Zaobserwowano również zmniejszenie się skali międzynarodowych przepływów kapitałowych w gospodarce światowej, w tym zmniejszenie przeciętnego tempa wzrostu globalnych strumieni bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). Aby rozwiązać problemy przyczyniające się do spadku produktywności, decydenci zaczęli koncentrować się na wzmacnianiu innowacji i edukacji, przyspieszaniu reform strukturalnych i podejmowaniu działań przeciwdziałającym zjawiskom kryzysowym.

Ze względu na ujawnione i pogłębiające się nierówności w rozkładzie dochodów zarówno między krajami, jak i wewnątrz krajów, handel miał negatywny wpływ na niektóre grupy pracowników i społeczności, szczególnie w Europie i Stanach Zjednoczonych. Te dyslokacje, które również odzwierciedlają wpływ innowacji technologicznych, znalazły odzwierciedlenie w wolniejszym wzroście gospodarczym, a wynikające z tego reakcje osłabiły poparcie dla procesów globalizacji.

---

¹ Zob. tab. 1A w ANEKSIE. Wskazuje na tę tendencję również A.Z. Nowak, *Globalizacja a współczesny świat*, [w:] A.Z. Nowak., T. Zalega (red.), *Makroekonomia*, PWE, Warszawa 2019, s. 589.

Na trendy w globalizacji oddziaływały technologiczne zmiany w kierunku automatyzacji i robotyzacji, rzutujące na decyzje o relokacji inwestycji przez korporacje międzynarodowe. Na te decyzje oddziaływały również restrykcje i regulacje wprowadzane przez poszczególne kraje w odniesieniu do bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

Ogólnoświatowy kryzys gospodarczy na rynkach finansowych, którego szczyt przypadł na lata 2008–2009, spowodował poważne załamanie na rynkach większości krajów świata. Eksperti Międzynarodowego Funduszu Walutowego i innych organizacji o zasięgu globalnym zalecali rządów krajów pobudzanie wzrostu popytu w krajach, gdzie był on szczególnie słaby, szczególnie w obszarze inwestycji, poprzez starannie dobrane inwestycje publiczne i usunięcie przeszkód dla prywatnych inwestycji, ze względu na to, że ten proces może wpłynąć na wzrost akumulacji kapitału i otwarcie na nowe technologie. Zalecano również restrukturyzację zadłużenia przedsiębiorstw i wzmocnienie bilansów banków, aby ułatwić dostęp do kredytów i stymulować inwestycje w kapitał fizyczny i niematerialny oraz wysyłanie jasnych sygnałów o kierunkach przyszłej polityki gospodarczej, w tym zwłaszcza fiskalnej, regulacyjnej i handlowej, ponieważ takie działania mogą pomóc wspierać inwestycje.

W wyniku tych działań stwierdzono, że po kilku latach niskiego wzrostu gospodarka światowa zaczęła nabierać rozpędu. Wschodzące rynki i niektóre kraje rozwijające się o niskich dochodach doświadczyły wzrostu gospodarczego w ramach cyklicznego ożywienia. Co najważniejsze, w wielu gospodarkach miał miejsce ponownie wzrost zatrudnienia. Jednak tej dobrej wiadomości towarzyszyła niepewność co do przyszłości globalnego porządku gospodarczego i finansowego. Kraje stanęły przed wieloma wyzwaniami i w związku z tym w roku 2017 zachęcano do podjęcia działań na rzecz:

- rozwoju **handlu międzynarodowego z uwagi na jego pozytywny wpływ na wzrost gospodarczy oraz na sytuację na rynku pracy;**
- **zwiększania produktywności** (czynników wytwórczych), której niski wzrost przyczynił się do stagnacji dochodów;
- **prowadzenia polityki sprzyjającej włączeniu społecznemu**, aby zaradzić rosnącym nierównościom spowodowanym w dużej mierze zmianami technologicznymi;
- **wspierania równości płci**, aby globalna ekonomia mogła osiągnąć swój większy potencjał, włączając na większą skalę kobiety do rynku pracy;
- **poprawy skuteczności zarządzania długiem**, aby pomóc krajom słabiej rozwiniętym dostosować się do niższych przychodów ze sprzedaży surowców;
- **opracowania polityki gospodarczej, w tym handlowej**, która miałaby na celu procesy dostosowawcze, aby wszystkie kraje mogły czerpać korzyści z handlu i tym samym wzmacniać światową gospodarkę.

Kluczową strategią rozwojową w Unii Europejskiej i na poziomie globalnym stał się **zrównoważony rozwój**. Jego koncepcja jest wspierana przez wszystkie

organizacje międzynarodowe. Zasadniczą istotą tej idei jest *godne życie dla wszystkich na naszej planecie, na które składają się dobrobyt i wydajna gospodarka, pokojowe społeczeństwa, włączenie społeczne i odpowiedzialność za środowisko naturalne.*

Należy również podkreślić szczególnie silną pozycję Unii Europejskiej z punktu widzenia wspierania koncepcji zrównoważonego rozwoju, a także jej roli jako prekursora we wdrażaniu Agendy 2030 Organizacji Narodów Zjednoczonych. UE bowiem aktywnie promuje przekształcenie Europy w społeczeństwo wykorzystujące technologie niskoemisyjne i aktualizuje przepisy, aby ułatwić niezbędne inwestycje prywatne i publiczne w procesie przechodzenia na wykorzystanie *czystej energii*. Jest to korzystne nie tylko dla planety, lecz również dla gospodarki i konsumentów.

W Unii Europejskiej obowiązują jedne z najsurowszych na świecie norm w zakresie ochrony środowiska. UE i rządy krajowe wyznaczyły jasne cele, aby zgodnie z nimi kształtować europejską politykę ochrony środowiska do roku 2020 oraz w dalszej perspektywie, do roku 2050. Wsparcie dla tej polityki zapewniają specjalne programy badawcze oraz odpowiednie prawodawstwo i finansowanie.

Idea zrównoważonego rozwoju stała się *punktem wyjścia na drodze do gospodarki cyrkularnej jako tej koncepcji, która odchodzi od dotychczasowego modelu gospodarczego opierającego się na stałym wzroście, i czerpie z wzorca rozwoju, w ramach którego nic się nie marnuje, a odpady, jeśli powstają, są wykorzystywane jako surowiec.*

Cyrkularna, czyli okrężna gospodarka jest więc gospodarką, w której produkcja i konsumpcja są zorganizowane w taki sposób, że wartość produktów, komponentów, materiałów i zasobów jest utrzymywana w całym łańcuchu wartości i życia produktów. Maksymalizuje wydajność zasobów i minimalizuje ich zużycie i powstawanie odpadów.

Nowa strategia Unii Europejskiej, zaprezentowana w grudniu 2019 r. przez Komisję Europejską pod nazwą *Europejski Zielony Ład*, stawia również jako jeden z głównych celów na najbliższe lata *program wdrażania zasad gospodarki o obiegu zamkniętym i osiągnięcia znaczącego postępu w ograniczaniu emisji gazów cieplarnianych w Europie*. Aby zmiany klimatu nie osiągnęły niebezpiecznego poziomu, wspólnota międzynarodowa postanowiła, że globalna temperatura nie może wzrosnąć o więcej niż 2°C w porównaniu z poziomem sprzed okresu uprzemysłowienia.

Kolejnym wiodącym priorytetem na poziomie globalnym i europejskim w nowym stuleciu jest tworzenie kluczowych technologii i proinnowacyjny charakter rozwoju. Wykorzystywanie bowiem wiodących technologii – w połączeniu z działaniami, mającymi na celu wyeliminowanie utrzymujących się różnic między krajami rozwiniętymi i rozwijającymi się w ich dostępie do istniejących już technologii oraz innowacji – może sprzyjać osiągnięciu celów zrównoważonego rozwoju.

Korzystne jest tu powiązanie wpływu postępu technologicznego z postępowaniem w zakresie *technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT)*, również w wielu

gospodarkach o niższych dochodach. Jednak nowe technologie wywołują często obawy, zwłaszcza decydentów politycznych, co do zdolności dostosowywania się społeczeństw do zmian, które powodują. Wzbudzają one również niepokoje społeczne, a nawet wrogość wobec niektórych osiągnięć technologicznych.

Silnie przyspieszające tempo rozwoju w ostatnich latach (2014–2017) i adaptacji nowych technologii w ostatnich dziesięcioleciach było spowodowane głównie a) *pojawiением się cyfrowych platform – w szczególności Internetu*; b) skumulowanym charakterem zmian technologicznych; c) konwergencją technologii w nowe kombinacje; d) znacznym obniżeniem kosztów. Pozytywne jest również to, że wiele pionierskich technologii wykazuje kluczowy potencjał umożliwiający osiągnięcie większości celów zrównoważonego rozwoju.

Zdolność krajów i przedsiębiorstw do wykorzystywania nowych zasobów cyfrowych stała się kluczowym wyznacznikiem konkurencyjności. Ogólne skutki digitalizacji będą różnić się znacznie między krajami i sektorami gospodarki. To sprawia, że coraz ważniejsze dla krajów jest zapewnienie wystarczającej podaży wykwalifikowanych pracowników o zdolnościach kognitywnych, adaptacyjnych i kreatywnych, niezbędnych do „pracy z nowoczesnymi maszynami”.

W Unii Europejskiej jedną z kluczowych koncepcji rozwojowych stała się w ostatnich latach idea budowy *jednolitego rynku cyfrowego* – czyli usunięcie wszelkich krajowych ograniczeń, dotyczących transakcji dokonywanych za pośrednictwem *Internetu*. Idea ta opiera się na koncepcji *wspólnego rynku*, której celem jest wyeliminowanie barier handlowych między państwami członkowskimi w celu zwiększenia dobrobytu gospodarczego i stworzenia „jeszcze bliższych więzi między narodami Europy”.

Wspólny Europejski Rynek Cyfrowy to rynek, na którym zapewniony jest swobodny przepływ osób, usług i kapitału, a osoby fizyczne i przedsiębiorstwa mogą bezproblemowo uzyskiwać dostęp do działań *online* i angażować się w nie w warunkach uczciwej konkurencji oraz wysokiego poziomu ochrony konsumentów i danych osobowych, niezależnie od ich obywatelstwa lub miejsca zamieszkania. *Cyfryzacja/digitalizacja* tworzy nowe możliwości dla przedsiębiorców i przedsiębiorstw i przynosi korzyści konsumentom. *Przykładem tego jest globalny rozwój e-commerce.* Spójność tej koncepcji z zobowiązaniami międzynarodowymi, takimi jak *Agenda 2030 na rzecz Zrównoważonego Rozwoju*, wymaga jednak podjęcia międzynarodowych wysiłków, aby zapewnić, że żaden kraj nie pozostanie w tyle w związku z przejściem na gospodarkę cyfrową.

W kontekście zmian zachodzących w gospodarce światowej, powstaje pytanie, w jaki sposób Unia Europejska, jako najbardziej zaawansowane ugrupowanie integracyjne, dostosowuje się do nowych warunków w gospodarce światowej, jakie czynniki determinują jej pozycję w zakresie międzynarodowych przepływów towarów/dóbr i usług oraz przepływów czynników produkcji. Przy czym poszukując odpowiedzi na powyższe pytania, postrzegamy relacje między procesami globalizacji i procesami integracyjnymi w gospodarce światowej nie jako przeciwstawne, ale w kategoriach komplementarności.

W poszczególnych rozdziałach j książki omówiono następujące kwestie:

Rozdział pierwszy zawiera próbę modelowego ujęcia podmiotowej struktury gospodarki światowej, w kontekście zachodzących zmian w procesach globalizacyjnych. Przedmiotem analizy są zmieniające się relacje między podmiotami tej struktury, z uwzględnieniem czynników, które na nie wpływają. Dotyczy to procesów umiędzynarodowienia przedsiębiorstw i konsekwencji tych procesów dla innych podmiotów, erozji tradycyjnej pozycji krajów w gospodarce światowej, procesów integracyjnych w różnych regionach gospodarki światowej, o różnym poziomie zaawansowania w porównaniu do integracji europejskiej, nawiązywania formalnej współpracy między ugrupowaniami integracyjnymi oraz zawierania licznych sieciowych porozumień między ugrupowaniami integracyjnymi i poszczególnymi krajami.

Rozdział drugi został poświęcony tematyce transnarodowych regulacji w odniesieniu do *kluczowych aspektów zrównoważonego rozwoju współczesnej gospodarki światowej oraz gospodarki Unii Europejskiej*. Rozwój ten obejmuje następujące cele: **ekonomiczny** – ukierunkowany głównie na wzrost **pro-innowacyjny, pro-środowiskowy** – związany z ochroną środowiska naturalnego, oraz **inkluzywny (włączeniowy)** – *promujący aktywną politykę społeczną – dla zmniejszenia skali wykluczenia społecznego oraz włączenia osób bezrobotnych do rynku pracy, w celu przeciwdziałania biedzie i ubóstwu na poziomie zarówno globalnym jak i europejskim*.

W pierwszej części rozdziału omówione zostały regulacje i działania transnarodowych organizacji globalnych na rzecz ochrony środowiska, wskazujące również docelowy kierunek rozwoju, czyli potrzebę dążenia do *gospodarki cyrkularnej / gospodarki o obiegu zamkniętym*, przez odchodzenie od tradycyjnego modelu rozwoju. Dotychczasowy model rozwoju doprowadził bowiem do wyczerpywania się zasobów naturalnych oraz naruszenia biologicznych podstaw życia w takim stopniu, że ludzkość może zostać skazana na wojny o wodę pitną czy żywność, a także na nieobliczalne, gwałtowne zmiany klimatu.

W drugiej części rozdziału zostały przedstawione regulacje, inicjatywy i działania podejmowane na poziomie globalnym, w Unii Europejskiej oraz w sferze biznesu, służące rozwiązywaniu problemów społecznych, zgodnie z celami formułowanymi w Agendzie ONZ 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju. Do kwestii społecznych odnosi się *Porozumienie ONZ w sprawie migracji*, inicjatywa Sekretarza Generalnego ONZ „*Global Compact*”, inicjatywy Unii Europejskiej na rzecz promowania społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw (CSR), promowanie idei godnej pracy przez Międzynarodową Organizację Pracy oraz rekomendacje OECD dla korporacji transnarodowych.

Unia Europejska oraz poszczególne kraje członkowskie podejmują działania w ramach **inkluzywnej** polityki społecznej, polityki spójności społeczno-gospodarczej na rzecz włączenia społecznego, zwalczania ubóstwa i dyskryminacji.

W rozdziale trzecim została podjęta tematyka związana z kluczową polityką rozwoju gospodarki światowej i europejskiej *ukierunkowaną na innowacje*

i kreowanie nowych technologii. Na poziomie globalnym, zaprezentowano rekomendowaną przez wszystkie organizacje międzynarodowe politykę technologiczną *bazującą na technologiach i usługach cyfrowych*. Przedstawiony został m.in. wpływ osiągnięć *cyfryzacji/digitalizacji* na handel, zatrudnienie i kształtowanie nowych umiejętności. Wskazano też na rosnącą rolę handlu elektronicznego – *e-commerce* i korzyści dla firm (zwłaszcza *Micro-, Small- and Medium-sized Enterprises – MSME-s*) z tytułu jego rozwoju oraz na znaczenie platform internetowych należących do GAFAA². Dalszy rozwój *cyfryzacji* oznacza jednak potrzebę międzynarodowej współpracy i sprostania nowym wyzwaniom związanym z szybkimi zmianami technologicznymi przez decydentów rządowych w tym zakresie. Powyższym rozwiązaniom w skali globalnej sprzyja też unijna wizja *Cyfrowej Europy* oraz *rosnąca pozycja Unii Europejskiej w międzynarodowym handlu technologiami, jak również w ostatnim (2019) rankingu innowacyjności na poziomie światowym*.

Rozdział czwarty został poświęcony omówieniu pozycji Unii Europejskiej w globalnej wymianie handlowej produktami i usługami i roli wspólnej polityki handlowej – WPH, ukierunkowanej na wzmocnienie tej pozycji przez systematyczne zawieranie przez Komisję Europejską różnych rodzajów umów handlowych (o zróżnicowanym stopniu preferencji w dostępie do wzajemnych rynków). Należy też podkreślić, że unijna WPH polega również na udzielaniu jednostronnych preferencji większości krajów rozwijających się oraz transformujących swoje gospodarki w kierunku gospodarki rynkowej (*countries in transition*). Szczególnych preferencji w handlu udziela Unia Europejska krajom najsłabiej rozwiniętym (*least developed countries*), wspomagając tym samym proces ich rozwoju.

W **rozdziale piątym** została poddana analizie i ocenie pozycja Unii Europejskiej w globalnych przepływach czynników produkcji, tj. pracy i kapitału oraz jej uwarunkowania. Na sytuację UE w zakresie przepływów osób / czynnika pracy w jej stosunkach zewnętrznych oddziałują zarówno czynniki niezależne od ugrupowania, jak i polityka imigracyjna UE. W rozdziale przedstawiono podstawy prawne tej polityki oraz działania podejmowane w jej ramach.

Analiza pozycji UE w globalnych przepływach kapitału została przeprowadzona w odniesieniu do inwestycji portfelowych i bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ), w kontekście międzynarodowych regulacji inwestycyjnych oraz nowej polityki inwestycyjnej UE. Działania UE na rzecz wzmocnienia jej pozycji obejmują aktywność w zakresie zawierania umów o inwestycjach z krajami trzecimi, podejmowanie prób rozwiązania kwestii rozstrzygania sporów między inwestorami zagranicznymi a państwami goszczącymi oraz tworzenie systemu monitoringu inwestycji napływających do UE.

Rozdział 6 dotyczy pozycji Polski w gospodarce światowej i europejskiej – jej miejsca w międzynarodowym handlu dobrami i usługami oraz w przepływach czynników produkcji – pracy i kapitału.

---

² Google, Apple, Facebook, Amazon, Alibaba.

Analiza i ocena sytuacji Polski w zakresie wymiany handlowej produktami i usługami wskazuje na silnie rosnącą pozycję Polski, zwłaszcza w międzynarodowym handlu usługami. Pozycja Polski w wymianie handlowej została przedstawiona w kontekście efektów ekonomicznych (które osiągnięto w całym okresie od uzyskania członkostwa w Unii Europejskiej) w postaci poprawy pozycji w globalnych rankingach konkurencyjności oraz rosnącego udziału w światowym eksporcie. Na uwagę zasługuje fakt, że od roku 2015 *Polska wpisuje się znacząco w trend rosnącej roli sektora usług w handlu międzynarodowym i jego dynamiki przewyższającej tempo wzrostu w międzynarodowym handlu towarami*. Byłoby bardzo pożądane, aby właśnie usługi, w szczególności *wysoko wyspecjalizowane*, stały się motorem napędowym dalszej ekspansji zagranicznej polskiej gospodarki.

Sytuacja Polski w zakresie międzynarodowych przepływów czynników produkcji została przedstawiona w kontekście ewolucji uwarunkowań prawnych, wynikających z dostosowania się Polski do wymogów członkostwa w UE. Na podstawie analizy statystycznej została określona pozycja Polski jako eksportera netto czynnika pracy i importera netto kapitału w okresie członkostwa Polski w UE.

Książka jest adresowana do pracowników naukowych, doktorantów oraz studentów kierunków ekonomicznych uniwersytetów i szkół wyższych, słuchaczy szkół menedżerskich i programów MBA. Może być również wykorzystana przez środowisko biznesu do określania kierunków i zakresu współpracy międzynarodowej, w zmieniających się uwarunkowaniach rozwoju gospodarki światowej i Unii Europejskiej. Badania naukowe stanowiące podstawę analiz w niniejszej książce zostały zakończone w lipcu 2020 r.

Rozdział I

Globalizacja a procesy integracyjne w gospodarce światowej

Wprowadzenie

W gospodarce światowej, w której funkcjonuje wielość podmiotów, ugrupowania integracyjne poddawane są oddziaływaniom związanym z procesami globalizacji oraz interakcjom ze strony innych podmiotów gospodarki światowej. W tym rozdziale, z założenia wprowadzającym do dalszej analizy, procesy integracyjne i funkcjonowanie ugrupowań integracyjnych, postrzegane są w kontekście systemowym, przez pryzmat podmiotowego modelu gospodarki światowej. Między podmiotami gospodarki światowej zawiązuje się sieć współzależności w sferze regulacyjnej oraz realnej, obejmującej handel dobrami i usługami, przepływy kapitału, w tym bezpośrednich inwestycji zagranicznych, transfer technologii oraz migrację osób / czynnika pracy.

W długim okresie, w gospodarce światowej obserwowane są procesy liberalizacji handlu międzynarodowego, przepływów kapitałowych, procesy umiędzynarodowienia przedsiębiorstw i powstawanie silnych podmiotów w gospodarce światowej, jakimi są korporacje transnarodowe. W tych procesach uczestniczą ugrupowania integracyjne, ale jednocześnie utrzymują swoje wyodrębnienie, kształtując relacje z innymi podmiotami gospodarki światowej. Jednocześnie w gospodarce światowej działają siły wzmagające procesy globalizacji i je spowalniające.

Celem rozdziału jest rozpoznanie relacji, jakie zachodzą między ugrupowaniami integracyjnymi a innymi podmiotami gospodarki światowej, w warunkach zmieniających się procesów globalizacyjnych.

1. Procesy globalizacji – uwarunkowania konsekwencje ekonomiczno-społeczne

W wyniku dyskusji naukowej nad procesami globalizacji w aspekcie ekonomicznym, trwającej już kilka dekad, pojęcie globalizacji ujmowane jest w szerokim i wąskim znaczeniu. Globalizacja ekonomiczna w szerokim znaczeniu jest przedmiotem zainteresowania historyków gospodarczych, politologów, natomiast ekonomiści skłaniają się do węższej interpretacji tego zjawiska¹. Globalizacja może być ujmowana w kategoriach jej cech konstytutywnych, tj. statycznie lub traktowana jako proces, tj. w ujęciu dynamicznym².

Na użytek dalszej analizy globalizacja w aspekcie ekonomicznym będzie postrzegana jako proces związany ze zwiększającą się ekonomiczną otwartością gospodarek krajowych, narastającą współzależnością ekonomiczną oraz postępującym integrowaniem się (scalaniem się) gospodarek krajowych w gospodarce światowej, ponad granicami politycznymi. Przejawem tego procesu są dynamicznie rosnące międzynarodowe obroty handlowe dobrami i usługami, przepływy bezpośrednich inwestycji zagranicznych i kapitału finansowego, przepływy technologii i wiedzy/innowacji, powszechne wykorzystanie technologii ITC / cyfryzacja. Ponadto w gospodarce światowej występują powiązania kooperacyjne między przedsiębiorstwami, procesy umiędzynarodowienia firm krajowych i rozwija się działalność korporacji transnarodowych.

Ekonomiczna otwartość, jako element globalizacji, nie ogranicza się do tradycyjnych międzynarodowych przepływów i form współpracy, ale także obejmuje nietradycyjne przepływy, tj. przepływ informacji, wiedzy, idei. Natomiast otwartość ta nie dotyczy przepływów osób, które są regulowane i ściśle reglamentowane³.

W efekcie narastających powiązań powstaje w skali gospodarki światowej system ekonomiczny o dużej **współzależności**. Skutki podejmowanych działań przez różne podmioty gospodarki światowej odczuwalne są w różnych jej częściach. Wskazuje się na coraz silniejszą wrażliwość poszczególnych krajów na rozwój sytuacji gospodarczej w innych krajach i wzrost ich wzajemnej podatności na koszty zerwania współpracy⁴.

Ekonomiczna współzależność jest asymetryczna. Istnieje wysoki stopień współzależności między krajami uprzemysłowionymi, kraje rozwijające się są w znaczącym stopniu zależne od krajów uprzemysłowionych, natomiast współzależności

1 P. Della Posta, *The Economics of Globalization*, Edizioni ETS, Pisa 2018, s. 30–33.

2 J. Klich, *Wprowadzenie*, [w:] J. Klich (red.), *Globalizacja*, ISS, Kraków 2001, s. 8.

3 D. Nayyar, *Towards Global Governance*, [w:] D. Nayyar (red.), *Governing Globalization. Issues and Institutions*, Oxford University Press, Oxford, Nowy Jork 2002, s. 6–7.

4 A. Zielińska-Głębocka, *Współczesna gospodarka światowa. Przemiany, innowacje, kryzysy, rozwiązania regionalne*, Oficyna a Wolters Kluwer business, Warszawa 2012, s. 20.

między krajami rozwijającymi się są znacznie mniejsze. Jednak mając na uwadze dynamikę zmian zachodzących w gospodarce światowej, pojawienie się krajów będących w procesie doganiania krajów rozwiniętych, kwestie współzależności i zależności nie zawsze mogą być rozgraniczone. Sytuacja współzależności oznacza, że korzyści z tytułu powiązań i koszty ich zerwania są prawie takie same dla partnerów. W przypadku, gdy korzyści i koszty są nierówne między partnerami, wówczas sytuacja ta wskazuje na zależność⁵. **Ekonomiczna integracja** przekracza w procesie globalizacji narodowe granice, gdyż liberalizacja zmniejsza znaczenie granic dla transakcji ekonomicznych. Dotyczy ona po części integracji rynków po stronie popytowej i po części integracji produkcji po stronie podażowej.

Z wielości analiz w literaturze przedmiotu wyłaniają się pewne wspólne cechy i charakterystyki procesów globalizacyjnych. Do powszechnie akceptowanych cech globalizacji zalicza się: wielowymiarowość, złożoność i wielowątkowość, integrowanie, współzależności międzynarodowe, związek z postępem nauki, techniki i organizacji, kompresję (kurczenie się) czasu i przestrzeni, dialektyczny charakter oraz wielopoziomowość⁶.

Istnieje również ogólne przekonanie co do tego, że historycznie rzecz ujmując, ekonomiczna globalizacja nie jest zjawiskiem nowym. Jej pierwszą falę datuje się dosyć zgodnie na lata 1870–1914. Jednak już odnośnie do wyodrębnienia jej następnych faz, występują różnice. Oprócz „pierwszej fali” globalizacji, periodyzacja obejmuje dalsze trzy fazy, tj. lata 1945–1978, 1978–2000 oraz ostatnią, trwającą jeszcze, fazę – po roku 2009 – określaną, ze znakiem zapytania, jako „falę (de) globalizacji”⁷.

W innym ujęciu, ostatnie kilka dekad określa się jako „**Ekonomiczną Globalizację 2.0**” albo drugą wielką falę ekonomicznej globalizacji i poszukuje się paraleli z okresem pierwszej fali globalizacji, która zakończyła się wraz z wybuchem I Wojny Światowej⁸. Dostrzega się uderzające podobieństwa, ale także różnice między tymi dwiema fazami. W sferze realnej integracja gospodarki światowej przez handel międzynarodowy, odzwierciedlona w udziale światowego eksportu w światowym PKB, pozostaje prawie taka sama. Podobnie rzecz ma się z międzynarodowymi inwestycjami, mierzonymi skumulowanymi bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi w cenach stałych bądź w proporcji do światowej produkcji. Integracja międzynarodowych rynków finansowych, w ujęciu względnym, była również porównywalna, jeżeli zostanie oceniona przez pryzmat ponadnarodowej własności papierów wartościowych, międzynarodowej działalności kredytowej

5 D. Nayyar, *Towards Global Governance...*, s. 6–7.

6 A. Zorska, *Ku globalizacji. Przemiany w korporacjach transnarodowych i w gospodarce światowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 17–21; A. Bende-Nabende, *Globalisation, FDI, Regional Integration and Sustainable Development*, Ashgate Publishing Company, Aldershot, Burlington USA, Singapore, Sydney 2002, s. 7–9.

7 P. Della Posta, *The Economics of Globalization...*, s. 47–92.

8 W. Kohler, *European Economic Integration, WTO Membership, Immigration and Offshoring*, „World Scientific Studies in International Economics” 2014, t. 27, s. 1.

banków oraz międzynarodowych przepływów kapitałowych netto. W późnych latach XIX w. nie odbywały się natomiast międzynarodowe transakcje walutami, tak jak odbywają się na masową skalę obecnie, z racji cech ówczesnego międzynarodowego systemu walutowego. Z kolei przepływ osób niemal nie był poddawany restrykcjom, co współcześnie ma miejsce⁹.

Obecna faza globalizacji różni się w zasadniczy sposób od pierwszej fali globalizacji tym, że odbywa się na podstawie **reguł ustanowionych przez międzynarodowe instytucje**, wśród których należy przede wszystkim wyróżnić Światową Organizację Handlu (WTO). Z punktu widzenia przemian w sferze regulacyjnej w gospodarce światowej, oprócz innych rozwiązań, podstawowe znaczenie mają reguły wprowadzone przez GATT/WTO, tj. zasada wzajemności, klauzula najwyższego uprzywilejowania i zasada związania taryf celnych. Można przypuszczać, że światowe rynki dóbr i usług byłyby bardziej poddane procesowi fragmentaryzacji, wynikającej ze stosowania przez poszczególne kraje szkodliwej protekcji w warunkach kryzysowych, gdyby nie reguły GATT/WTO. Z drugiej jednak strony, światowy handel jest obecnie bardziej podatny na zniekształcenia niż w czasach pierwszej fali globalizacji. Wynika to z powstawania regionalnych bloków handlowych, które powodują regionalną dyskryminację. Paradoksalnie, również WTO może przyczyniać się do tych zniekształceń przez ich instytucjonalizację w ramach „administrowanej protekcji”, szczególnie ze względu na bezpieczeństwo i w formie postępowań antydumpingowych¹⁰.

Ekonomiczne, społeczne i kulturowe skutki globalizacji wywołują gorące spory¹¹. Nie wchodząc w tym miejscu w szczegółową argumentację zwolenników i przeciwników globalizacji, należy uznać, iż globalizacja przyniosła przyspieszenie rozwoju niektórych regionów gospodarki światowej, dzięki intensyfikacji przepływów towarowych, usługowych, kapitałowych, technologicznych i informacyjnych. Dla innych – oznaczała marginalizację i narastanie nierówności dochodowych w społeczeństwach.

Globalizacja wywołała również „przegrupowanie sił” w strukturze podmiotowej gospodarki światowej, z racji nasilenia się konkurencji i jej nowych przejawów (nie tylko konkurowanie o przewagę konkurencyjną w handlu, ale także o zdolność do tworzenia korporacji transnarodowych i ekspansji w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, konkurowanie o doskonalenie jakości oferowanych czynników produkcji, w tym wiedzy, rywalizacja o lokalizację kapitału i produkcji na terenie danego kraju, regionu, miast). Wzrosła wyraźnie rola korporacji międzynarodowych w gospodarce światowej i podejmowanych przez nie bezpośrednich inwestycji zagranicznych.

9 D. Nayyar, *Towards Global Governance...*, s. 7–8.

10 W. Kohler, *European Economic Integration, WTO Membership...*, s. 2–3.

11 J.E. Stiglitz, *Globalizacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004; P. Della Posta, *The Economics of Globalization...*; P.H. Dembiński, *Globalizacja – wyzwania i szanse*, [w:] J. Klich (red.), *Globalizacja*, ISS, Kraków 2001, s. 19–31; D. Nayyar, *Towards Global Governance...*, s. 8–9; W. Szymański, *Globalizacja – wyzwania i zagrożenia*, Difin, Warszawa 2001.